

# SLABIKÁŘ

*dětských práv*





**Nadace Naše dítě děkuje společnosti Johnson & Johnson za dlouholetou pomoc při ochraně ohrožených dětí a za pochopení a významnou finanční podporu při realizaci této publikace pro školáky všech základních škol v České republice.**



## **Slabikář o právech dítěte**

**Text: Nadace Naše dítě**

**Ilustrace: Jan Brychta**

## Slovo k rodičům a dospělým čtenářům...

Vážení čtenáři,

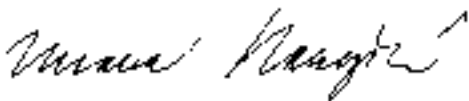
otevíráte knížku, která je určena především dětem, a možná si kladete otázku, jaký je její smysl. Jsou skutečně práva dětí porušována? Je jejich nedodržování opravdu závažným společenským problémem, kterému je třeba se intenzivně věnovat?

A co my sami – nezapomínáme občas v návalu každodenních starostí na to, že i naše děti mají své strasti a ocitají se v obtížných situacích, se kterými si často nevědí rady, a potřebují naši pomoc? Neřešíme někdy své vlastní problémy na úkor těch, kteří se nedokáží samy účinně bránit? Nezapomínáme někdy na to, že vedle samozřejmých povinností mají naše děti i svá „dětská“ práva?

Na celostátní Lince bezpečí a v jejím Krizovém centru se denně dozvídáme od stovek dětí, jak jsou ponižovány, šikanovány, zanedbávány, ale i týrány a zneužívány. Denně se setkáváme s tím, že jsou jim jejich práva upírána, porušována. Zjišťujeme, že dětem chybí správné informace o tom, jak se v takových případech bránit, jak se účinně o svá práva hlásit. Proto se Nadace Naše dítě rozhodla vydat Slabikář dětských práv, který je určen především nejmladším školákům a za přispění pedagogů jim mimo jiné osvětlí, že dítě má právo na péči a ochranu, že mu nikdo nesmí ubližovat, nikdo mu nesmí nabízet drogu, nikdo mu nesmí odepřít právo vyjádřit svůj názor na věci, které se ho dotýkají, a řadu dalších zásadních skutečností, které vyplývají z Úmluvy o právech dítěte. Česká republika je Úmluvou vázána od 1. ledna 1993. Tento mezinárodní právní dokument kodifikující práva dítěte je pro nás závazný. Články Úmluvy musíme nejenom respektovat, ale i naplňovat.

Chraňme naše děti, dbejme úzkostlivě dodržování jejich práv a nebuďme lhotejní k jejich trápení! Udělejme vše, co je v našich možnostech, aby oprávněný zájem dítěte byl vždy na prvním místě, tak jak je deklarováno v článku 3 Úmluvy: „Zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoliv činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnými orgány.“

Mé poděkování za spolupráci při vzniku této knížky patří akademickému malíři Janu Brychtovi, který ji doprovodil milými ilustracemi, do nichž vložil nejen svůj profesionální um, ale i vtip a lásku k dětem. Poděkování patří i paní Lence Šulové, CSc., za zpracování metodiky pro učitele a JUDr. Jiřímu Hřebejkovi z Katedry ústavního práva Právnické fakulty UK za profesionální recenzi publikace. Děkuji instituci Youth Advocate Program International z USA za inspiraci a paní Dr. Věře Mišurcové, CSc., za nezištné připomínky, které mi byly poskytnuty k vytvoření našeho českého Slabikáře dětských práv. Děkujeme Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy za finanční podporu distribuce publikací do škol. Velké poděkování patří i společnosti Johnson & Johnson, díky jejíž finanční podpoře byl celý projekt uskutečněn a Slabikář je k dispozici dětem a učitelům na všech školách v České republice.

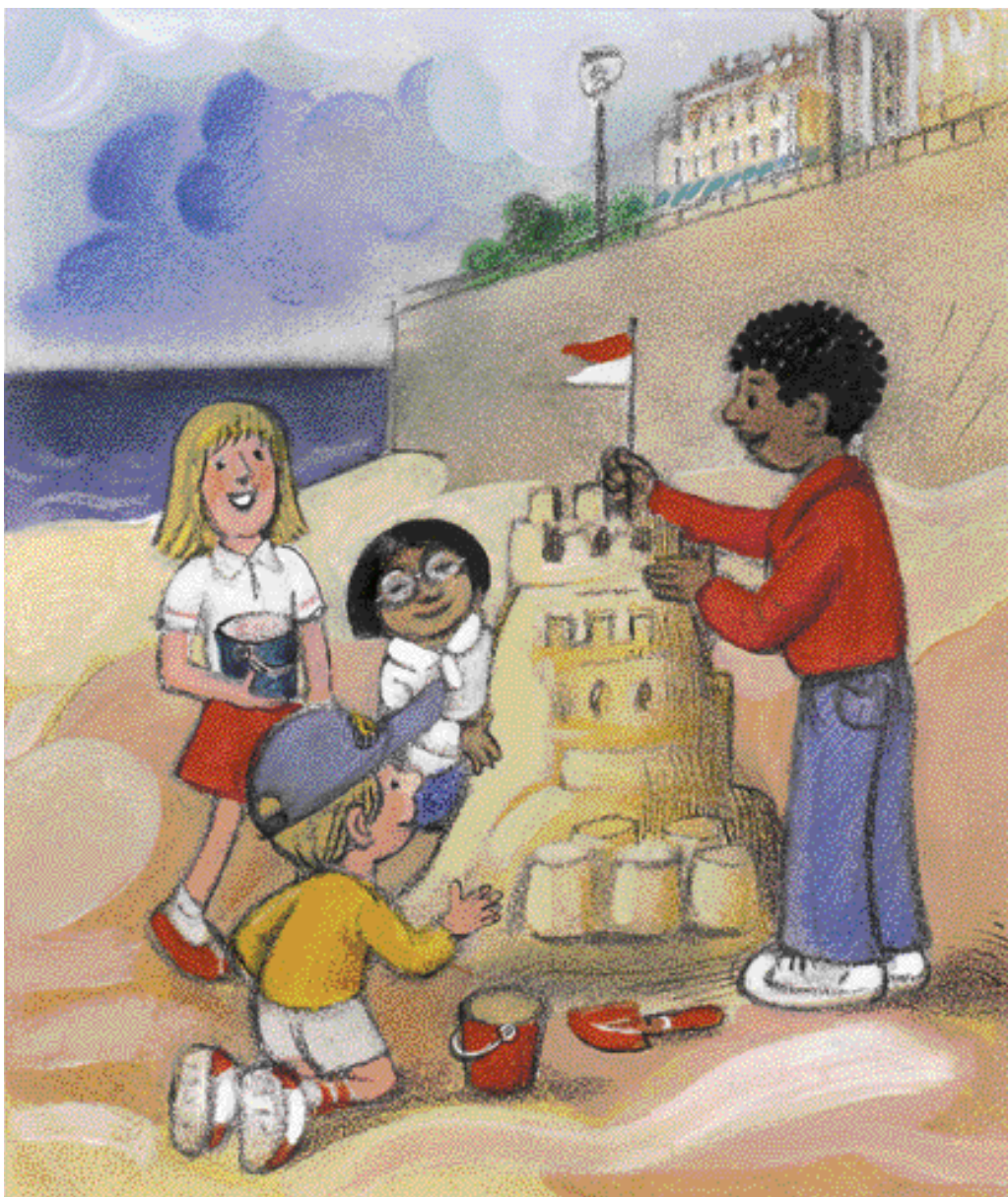


Zuzana Baudyšová  
Nadace Naše dítě

Praha, listopad 2001



**Svět je velká skládačka složená z mnoha dílů.  
Všichni, i ty, jsme jeho součástí.**

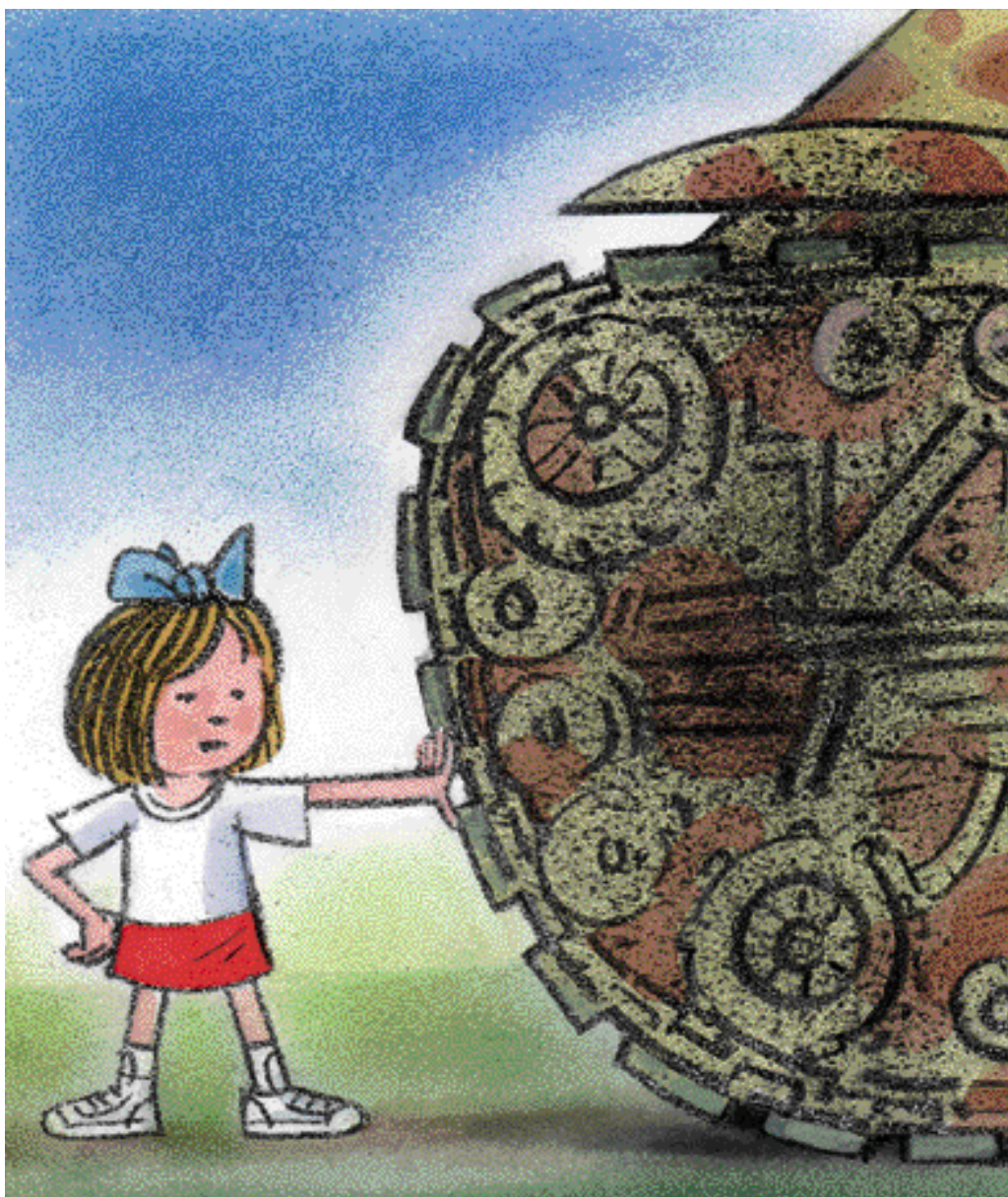


2

Nezáleží na tom, zda jsi velký nebo malý, černý nebo bílý.  
Všichni jsou stejně důležití.



Protože i ty jsi důležitou součástí světa, měl bys vědět, co všechno smíš dělat, co všechno můžeš chtít. Máš svá práva. Máš také své povinnosti.





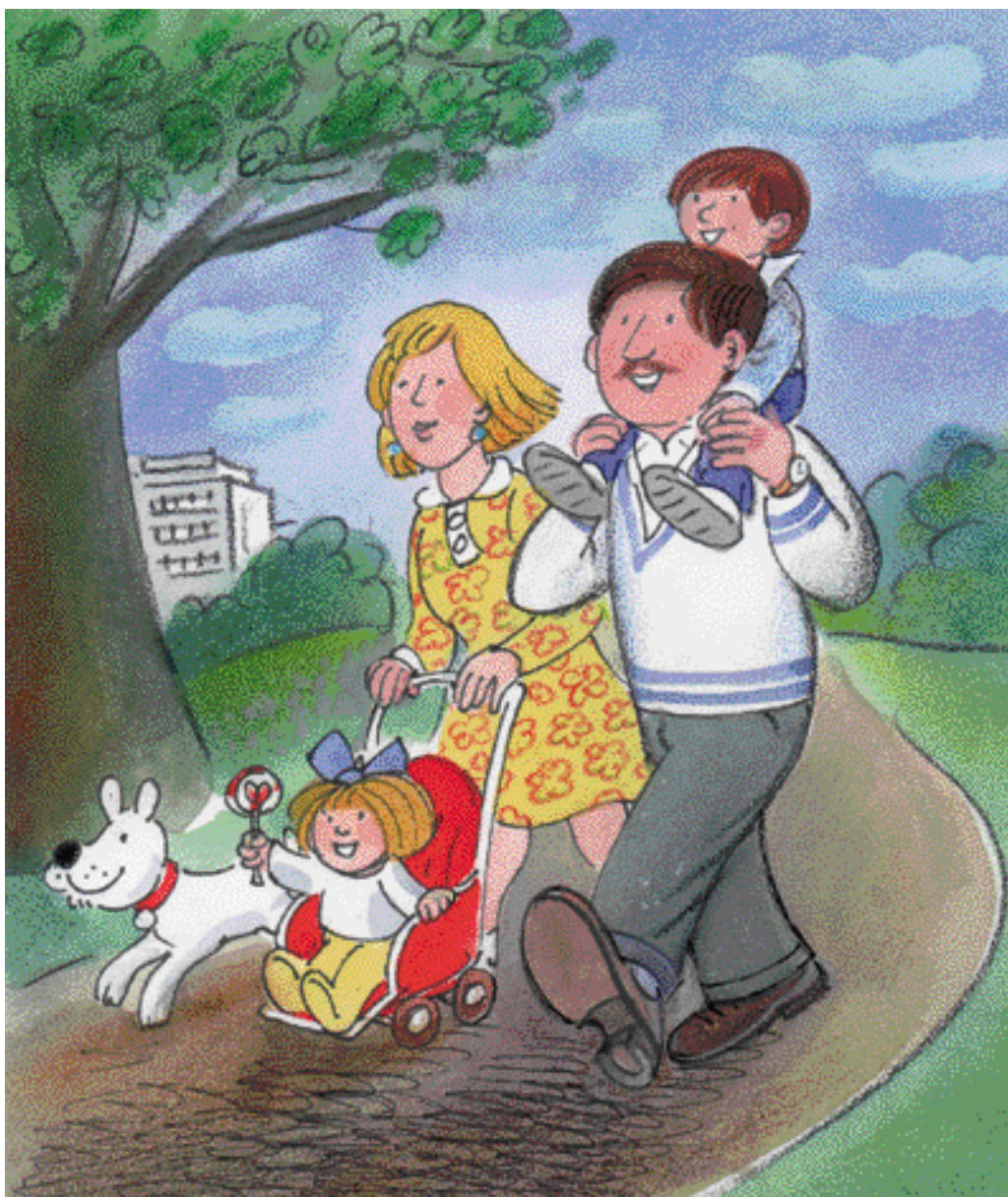


**Máš právo na své vlastní jméno.**



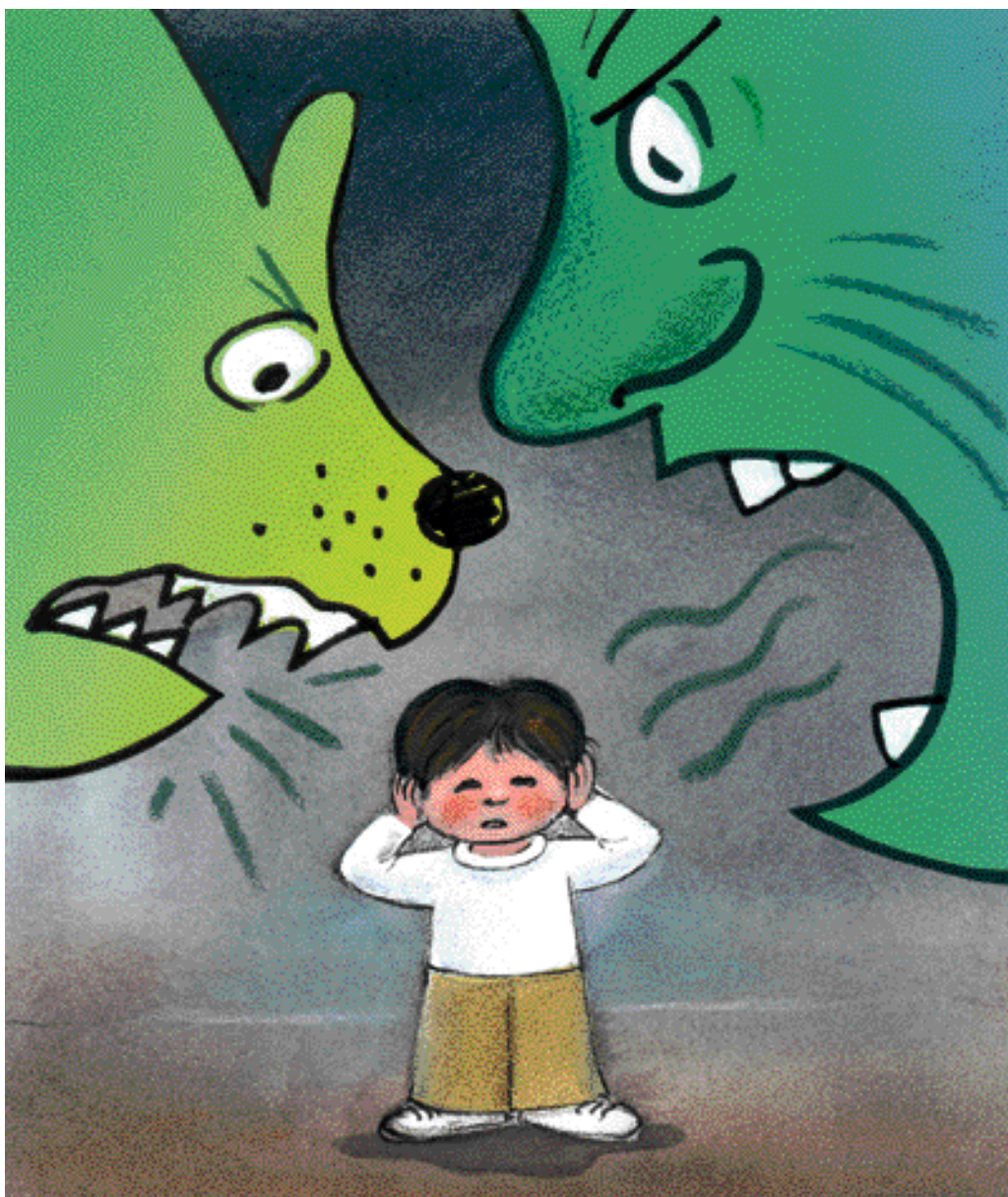


Máš právo na domov. Na svůj vlastní životní prostor.



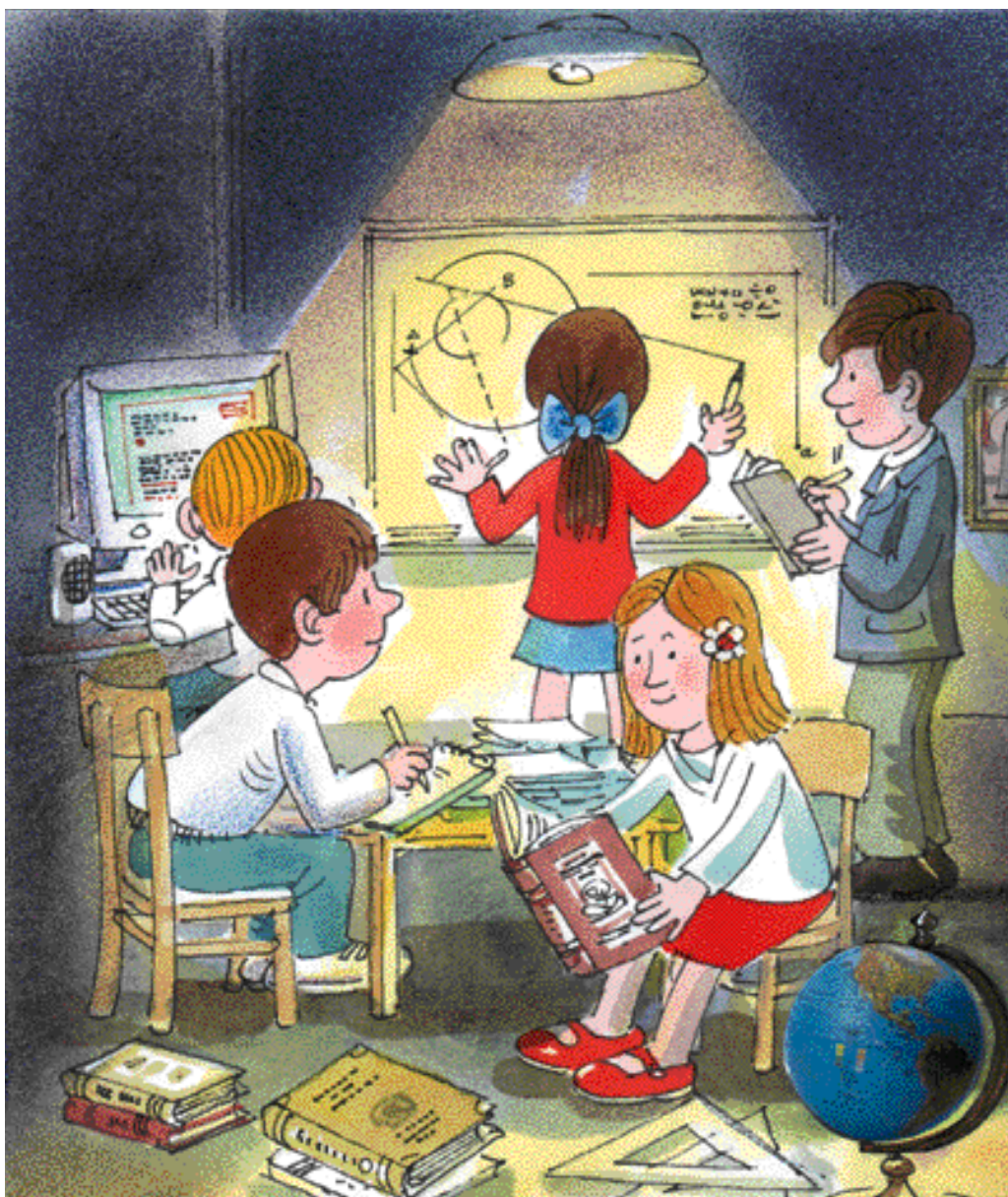


**Máš právo mluvit jazykem svých rodičů.  
Nikdo ti to nesmí zakazovat.**

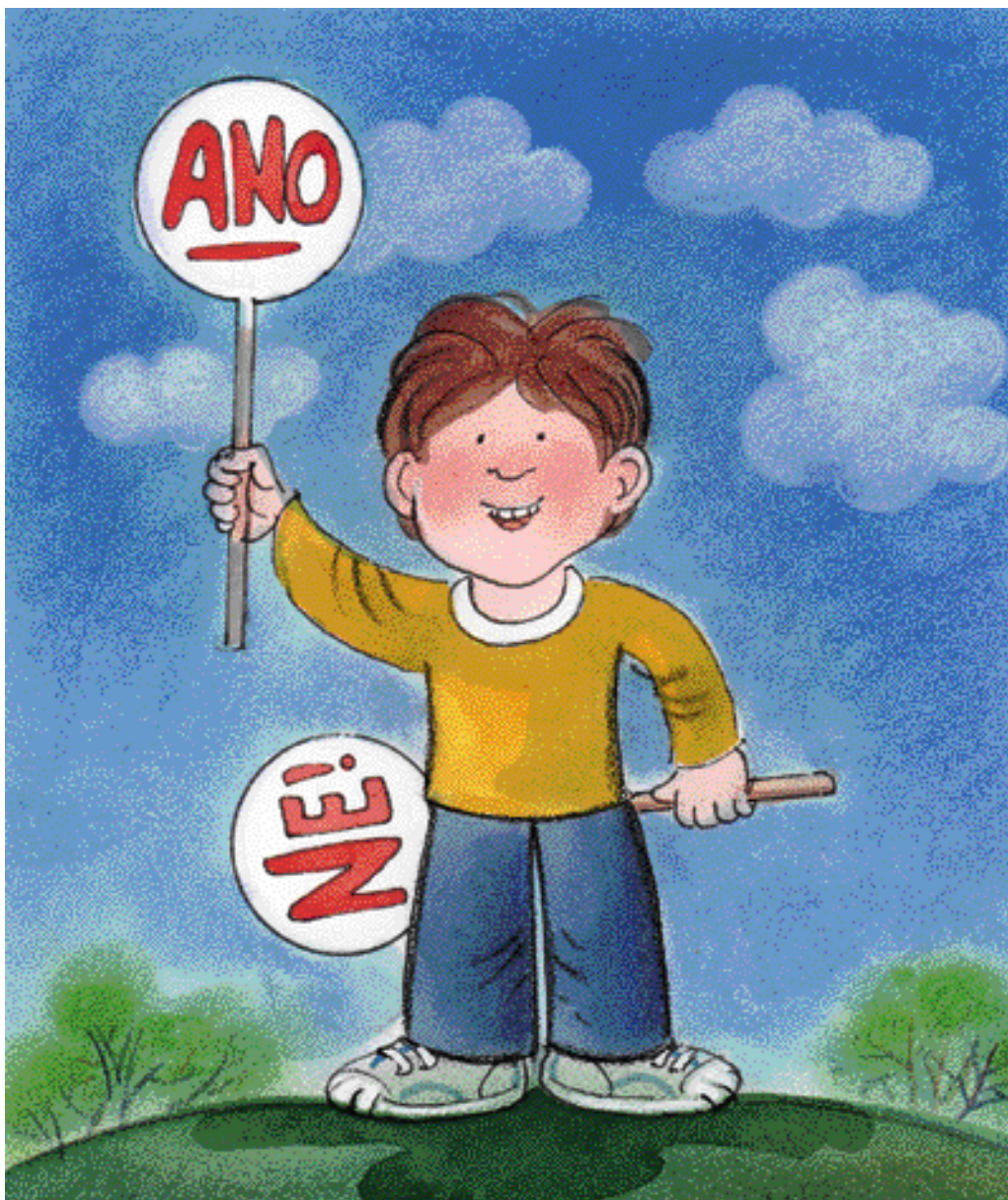




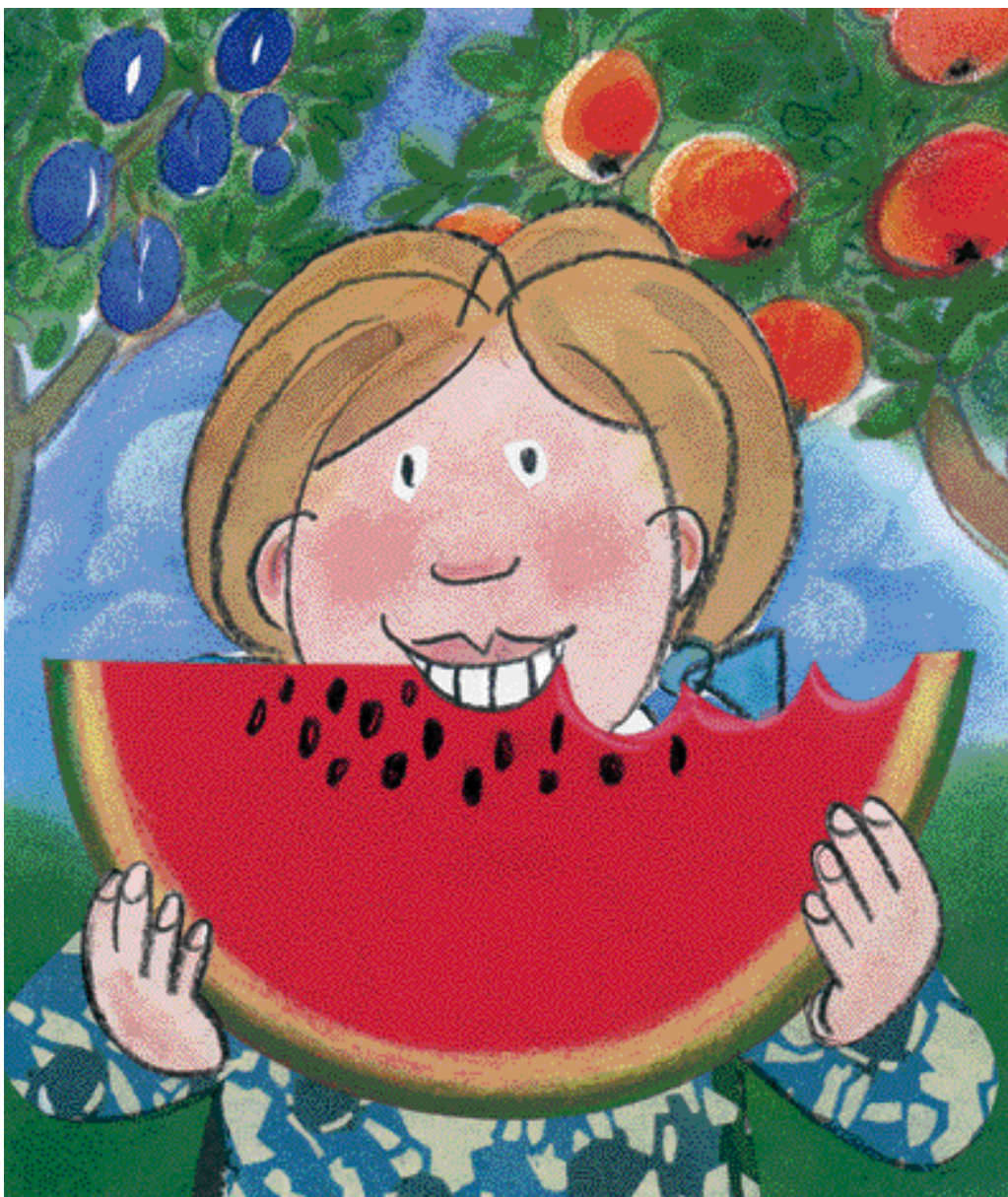
**Máš právo mít své kamarády.**

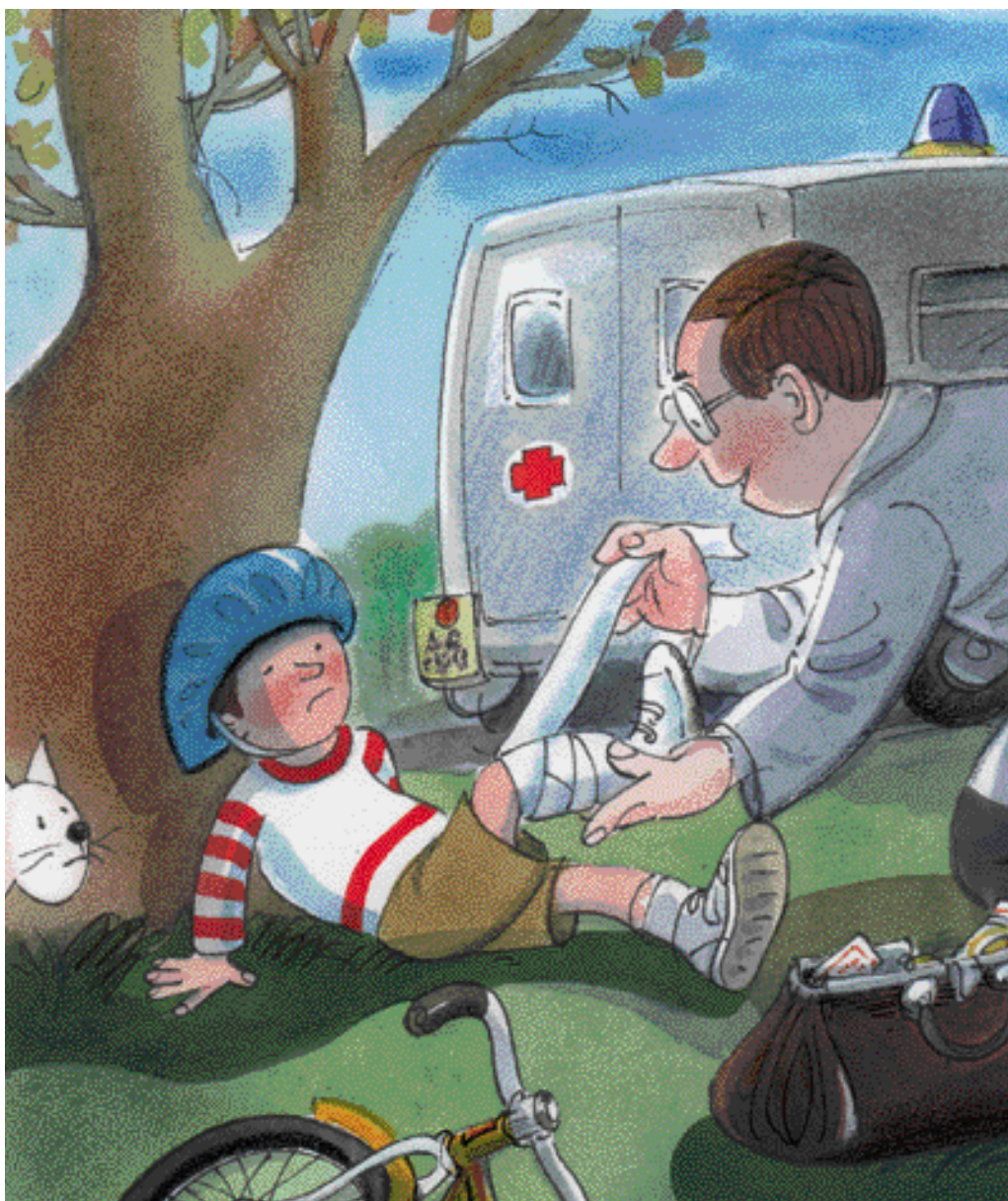






Máš právo říkat, co si myslíš. Právo na svůj vlastní názor.





**Máš právo na pomoc v nemoci. Právo na ochranu zdraví.  
Nikdo ti nesmí nabízet ani nutit alkohol, drogy, nic, co ti může ublížit.**





Máš právo na svůj volný čas. Máš právo si hrát.





**Máš právo žít v míru a přátelství s dětmi i dospělými ze všech zemí světa.**



**Máš právo využívat všech svých práv. Nezáleží na tom, jakou máš barvu pleti, jakým hovoříš jazykem ani jakého jsi vyznání. Máš svá práva, i když jsi dítě! Práva zajišťují každému člověku spravedlivé zacházení. Každý člověk má svá práva – ty, tví rodiče, sourozenci, příbuzní, sousedé, přátelé! Všichni lidé na celém světě!**





**Máš právo na svá práva!**

# Komentář hlavních ustanovení Úmluvy o právech dítěte

Pozn.: Úplný text Úmluvy o právech dítěte naleznete na internetových stránkách Nadace Naše dítě ([www.NASEDITE.cz](http://www.NASEDITE.cz)) a ve Sbírce zákonů ČR je pod číslem 104/91.

## Preamble

Preamble se odvolává na základní principy OSN a speciální ustanovení různých odpovídajících smluv a deklarací o lidských právech. Znovu zdůrazňuje, že děti vyžadují vzhledem k jejich zranitelnosti zvláštní péči a ochranu. Zvláštní důraz se klade na základní péči a ochrannou odpovědnost rodiny, na nezbytnost právní a další ochrany dítěte před a po narození, na význam respektování kulturních hodnot společnosti dítěte a na životně důležitou úlohu mezinárodní spolupráce při realizaci dětských práv.

## Článek 1 / Definice dítěte

Dítětem se rozumí lidská bytost mladší 18 let, pokud zletilost není zákonem stanovena dříve.

## Článek 2 / Nediskriminace

Všechna práva se vztahují bez výjimky na každé dítě. Je závazkem státu chránit děti před jakoukoliv formou diskriminace a přijímat pozitivní opatření k podpoře jejich práv. /Obrázek 1, 2, 20/

## Článek 3 / Přednostní zájem dítěte

Všechny činnosti týkající se dítěte mají brát v úvahu plně a přednostně jeho zájmy. /Obrázek 2, 3/

## Článek 4 / Výkon práv

Pro výkon práv obsažených v Úmluvě musí stát udělat všechno, co je v jeho moci.

## Článek 5 / Rodičovské vedení a schopnosti dítěte

Stát musí respektovat práva a odpovědnost rodičů i širší rodiny, poskytovat vedení odpovídající vývojovým schopnostem dítěte. /Obrázek 8/

## Článek 6 / Zachování života a rozvoj

Každé dítě má nezadatelné právo na život a stát zabezpečuje jeho přežití a rozvoj. /Obrázek 4/

## Článek 7 / Jméno a státní příslušnost

Každé dítě má od narození právo na jméno. Má rovněž právo získat státní občanství a podle možností též právo znát své rodiče a být v jejich péči. /Obrázek 5, 6, 8/

## Článek 8 / Zachování identity

Stát má ochránit a v případě nutnosti obnovit základní znaky identity dítěte, k ní patří jméno, státní občanství a rodinné svazky. /Obrázek 5, 6, 8/

## Článek 9 / Odloučení od rodičů

Dítě má právo žít s oběma rodiči, pokud to není v rozporu s jeho zájmy. Dítě má rovněž právo udržovat styk s oběma rodiči, je-li odděleno od jednoho z nich nebo od obou. /Obrázek 8/

## Článek 10 / Spojení rodiny

Děti a jejich rodiče mají právo opustit kteroukoliv zemi a vstoupit do své vlastní za účelem spojení rodiny nebo udržení vztahů dítěte s rodiči.

## **Článek 11 / Nezákonné přemístění a nevrácení**

Stát má zabránit a sjednat nápravu při únosech nebo zadržování dětí v cizině jedním z rodičů nebo třetí stranou. /Obrázek 7/

## **Článek 12 / Názor dítěte**

Dítě má právo svobodně vyjadřovat svoje názory a tyto názory mají být brány v úvahu ve všech záležitostech nebo řízeních, které se dítěte dotýkají. /Obrázek 13/

## **Článek 13 / Svoboda projevu**

Dítě má právo vyjadřovat svá mínění a získávat i rozšiřovat informace a myšlenky bez ohledu na hranice. /Obrázek 13/

## **Článek 14 / Svoboda myšlení, svědomí a náboženství**

Stát má respektovat právo dítěte na myšlení, svědomí a náboženství za přiměřeného usměrňování ze strany rodičů. /Obrázek 2/

## **Článek 15 / Svoboda sdružování**

Děti mají právo stýkat se s jinými dětmi a zapojovat se do jejich sdružení nebo tato vytvářet. /Obrázek 11/

## **Článek 16 / Ochrana soukromí**

Děti mají právo na ochranu před zasahováním do jejich soukromí, rodiny, domova i korespondence a na ochranu cti a pověsti. /Obrázek 7/

## **Článek 17 / Přístup k vhodným informacím**

Stát zajistí dětem přístup k informacím i k materiálům z rozmanitých zdrojů a podpoří hromadné sdělovací prostředky při šíření informací, které jsou pro dítě sociálně i kulturně prospěšné. Stát učiní kroky k ochraně dítěte před materiály, které mu škodí.

## **Článek 18 / Rodičovská odpovědnost**

Rodiče mají společnou a prvotní odpovědnost za výchovu a vývoj dítěte. Stát je má v tom podporovat a poskytovat jim při výchově dětí přiměřenou pomoc. /Obrázek 8/

## **Článek 19 / Ochrana před násilím a zanedbáváním**

Stát má dítě chránit před násilím a všemi formami špatného zacházení ze strany rodičů nebo jiných osob starajících se o dítě. Má zavádět vhodné sociální programy zaměřené na prevenci násilí a na pomoc jeho obětem. /Obrázek 10/

## **Článek 20 / Ochrana dítěte bez rodiny**

Stát má poskytovat zvláštní ochranu dítěti zbavenému rodinného prostředí a má mu zabezpečit vhodnou náhradní rodinnou péči nebo umístění v příslušném zařízení. Přitom je třeba brát ohled na kulturní zázemí dítěte. /Obrázek 8/

## **Článek 21 / Osvojení**

V zemích, v nichž se uznává a povoluje osvojení, bude uskutečněno přednostně s ohledem na zájem dítěte, a to pouze se souhlasem kompetentních orgánů a za poskytnutí příslušné záruky.

## **Článek 22 / Uprchlícké děti**

Zvláštní ochrana má být poskytována uprchlickému dítěti nebo dítěti, které o status uprchlíka usiluje. Stát má spolupracovat s kompetentními organizacemi, které takovou ochranu a pomoc poskytují.

### **Článek 23 / Postižené děti**

Postižené dítě má právo na zvláštní péči, výchovu a profesní přípravu, aby mohlo žít plným a důstojným životem a dosáhnout nejvýše možného stupně samostatnosti a sociálního začlenění.

### **Článek 24 / Zdraví a zdravotnické služby**

Státy mají klást zvláštní důraz na zajištění základní a preventivní péče, na veřejnou zdravotnickou osvětu a na snižování kojenecké i dětské úmrtnosti. Státy mají v tomto směru podporovat mezinárodní spolupráci a snažit se, aby žádné dítě nebylo zbaveno přístupu k efektivním zdravotnickým službám. /Obrázek 14, 15/

### **Článek 25 / Pravidelné hodnocení**

Dítě, které bylo příslušnými orgány dáno do péče, na výchovu nebo na léčení, má právo na pravidelné hodnocení svého umístění.

### **Článek 26 / Sociální zabezpečení**

Dítě má právo na výhody sociálního zabezpečení včetně sociálního pojištění.

### **Článek 27 / Životní úroveň**

Každé dítě má právo na životní úroveň nezbytnou pro jeho tělesný, duševní, duchovní, mravní a sociální rozvoj. Základní zodpovědnost na zabezpečení takové úrovně nesou rodiče. Povinností státu je zabezpečovat, že jejich odpovědnost může být a je plněna. Stát může přitom poskytnout rodičům a jejich dětem materiální pomoc.

### **Článek 28 / Vzdělání**

Dítě má právo na vzdělání a stát má povinnost zajišťovat bezplatné a povinné základní vzdělání, podněcovat různé formy středoškolského vzdělání dostupného všem dětem a zpřístupňovat vysokoškolské vzdělání pro všechny podle jejich schopností. Školní kázeň má respektovat práva a důstojnost dítěte. Při zajišťování práva na vzdělání má stát podporovat rozvoj mezinárodní spolupráce. /Obrázek 12/

### **Článek 29 / Cíle výchovy**

Výchova má směřovat k rozvoji osobnosti dítěte a jeho nadání, rozumových i fyzických schopností v co největší míře. Výchova má připravovat dítě na aktivní život dospělého ve svobodné společnosti a posilovat úctu k jeho rodičům, k vlastní kultuře a jazyku i k hodnotám kultur jiných. /Obrázek 18/

### **Článek 30 / Děti menšin a domorodých obyvatel**

Děti menšinových skupin a domorodého obyvatelstva mají právo užívat vlastní kulturu i jazyk a vyznávat své náboženství. /Obrázek 9, 11/

### **Článek 31 / Volný čas, rekreace a kulturní činnost**

Dítě má právo na volný čas, hru a účast v činnostech kulturních a uměleckých. /Obrázek 17, 18/

### **Článek 32 / Dětská práce**

Dítě má právo na ochranu před prací, která ohrožuje jeho zdraví, výchovu nebo rozvoj. Stát stanoví nejnižší věkové hranice pro vstup do zaměstnání a upraví pracovní podmínky. /Obrázek 16/

### **Článek 33 / Zneužívání drog**

Děti mají právo na ochranu před užíváním narkotických a psychotropních látek a před začleněním dětí do jejich výroby a distribuce. /Obrázek 15/

### **Článek 34 / Sexuální zneužívání**

Stát má chránit děti před sexuálním vykořisťováním a týráním včetně prostituce a před jejich zneužitím v pornografii. /Obrázek 10/

## **Článek 35 / Prodej, obchodování a únos**

Stát má povinnost učinit všechna opatření k prevenci prodeje, obchodování a únosů dětí.

## **Článek 36 / Jiné formy vykořisťování**

Dítě má právo na ochranu před všemi formami vykořisťování, které jsou na úkor jeho blaha a nejsou zahrnuty do článků 32, 33, 34 a 35.

## **Článek 37 / Mučení a zbavení svobody**

Žádné dítě nesmí být podrobeno mučení, krutému zacházení anebo trestání. Nesmí být nezákonně uvězněno nebo zbaveno svobody. Osobám mladším 18 let je za jejich trestné činy zakázáno ukládat trest smrti a trest odnětí svobody na doživotí bez možnosti propuštění na svobodu. Každé dítě zbavené svobody má být odděleno od dospělých, pokud se to nepovažuje za jeho vlastní zájem. Dítě zbavené svobody má mít zákonnou i jinou pomoc a styk se svou rodinou. /Obrázek 10/

## **Článek 38 / Ozbrojené konflikty**

Účastnické státy učiní všechna proveditelná opatření, aby se děti mladší 15 let přímo neúčastnily bojových akcí. Žádné dítě mladší 18 let nebude povoláno do ozbrojených sil. Dětem postiženým ozbrojenými konflikty zabezpečí státy ochranu a péči v souladu s příslušným mezinárodním zákonem. /Obrázek 4/

## **Článek 39 / Zotavovací péče**

Stát má dětem, které se staly obětmi ozbrojených konfliktů, mučení, zanedbání, zneužívání nebo vykořisťování zabezpečit vhodné léčebné prostředky k jejich zotavení a znovuzачlenění do společnosti.

## **Článek 40 / Justice pro mladistvé**

Dítě v konfliktu se zákonem má právo na zacházení, které podporuje jeho smysl pro důstojnost a čest a bere ohled na jeho věk s cílem znovuzачlenění do společnosti. Dítěti se má dostat základních záruk a zákonné i jiné pomoci při jeho obhajobě. Soudní jednání a umístění do institucí bude pokud možno vyloučeno.

## **Článek 41 / Respektování vyšších standardů**

Existují-li v národním nebo mezinárodním právu standardy dětských práv vyšší než v Úmluvě, má vždy platit vyšší standard.

## **Plnění a závaznost**

Ustanovení článků 42 až 54 předvídají zejména:

A) Povinnost států seznamovat s právy obsaženými v Úmluvě nejširší okruh dospělých i dětí.

B) Zřízení výboru pro práva dítěte, složeného z 10 odborníků, kteří budou posuzovat zprávy účastnických států předložené 2 roky po ratifikaci, a potom předkládané každých 5 let. Úmluva vstoupí v platnost a Výbor bude zřízen jakmile ji ratifikuje 20 zemí.

C) Smluvní strany mají své zprávy zpřístupnit široké veřejnosti.

D) Výbor může navrhopvat, aby byly vypracovány zvláštní studie o specifických problémech dětských práv a může se svým hodnocením seznamovat jak příslušný účastnický stát, tak Valné shromáždění OSN.

E) Aby bylo podporováno účinné plnění Úmluvy a byla podněcována mezinárodní spolupráce, mohou se jednání Výboru účastnit specializované orgány OSN (jako Mezinárodní organizace práce, Světová zdravotnická organizace, UNESCO a UNICEF). Společně s jinými orgány, uznanými jako kompetentní nevládní organizace se statutem OSN, a orgány Spojených národů (UNHCR) mohou Výboru poskytnout patřičné informace nebo mohou být dotazovány či požádány o radu, jak Úmluvu co nejlépe plnit.

## O autorovi ilustrací



Akademický malíř Jan Brychta se narodil v roce 1928 v Československu. Studoval státní grafickou školu a UMPRUM v Praze. Po studiích pracoval jako výtvarný redaktor v nakladatelství Mladá Fronta. Současně tvořil na volné noze jako malíř, grafik, ilustrátor, výtvarník animovaných filmů a kostýmový a jevištní designer pro divadlo a film. V roce 1953 se oženil, jeho manželkou je malířka Lída Brychtová. Byl členem umělecké rady Československé televize a získal několik mezinárodních ocenění za animovaný film (Tours 1966, Oberhausen 1967, San Sebastian a Teheran 1968).

Od roku 1968 žije v Londýně. Pracuje jako ilustrátor dětských knížek a 22 let pracoval jako tvůrce dětských programů pro televizi BBC. Své obrazy a ilustrátorské dílo vystavoval na mnoha mezinárodních výstavách (Velká Británie, Německo, Itálie, Kanada). Je autorem loga Nadace Naše dítě.

Nadace Naše dítě děkuje společnosti Johnson & Johnson,  
která významně finančně přispěla na vydání této publikace.



Děkujeme Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy  
za finanční podporu a pochopení pro realizaci tohoto projektu.

**MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY**

Dále děkujeme:



B · I · G  
BUSINESS INFORMATION GROUP



Vydala:

Nadace Naše dítě

Ústavní 91/95

181 21 Praha 8

Telefon / Fax: 02/854 26 56

E-mail: [nadace@nasedite.cz](mailto:nadace@nasedite.cz)

Veškerá autorská práva:

© Nadace Naše dítě 2001

Produkce a výroba:

B.I.G. Prague (Business Information Group)

Opletalova 55, 111 84 Praha 1

1. vydání, 2001

ISBN 80-238-7806-9